

Emissionsinsatser som andel av handel oproblematiser konkurrensfördel

Lantmännen har placerat sina verksamheter inom olika divisioner. Division Lantbruk och Division Maskin bedriver handel med medlemmarna på självkostnadsbasis enligt gängse kooperativt mönster. Alltså betalas överskotten från dessa divisioner ut till medlemmarna som efterlikvid och återbäring i proportion till medlemmens handel med föreningen. De övriga divisionerna arbetar med förädling av spannmålen och andra besläktade verksamheter. Dessa divisioner är inte dotterbolag utan drivs som självständiga och vinstdrivande enheter, vilket är möjligt i och med att Lantmännen bejakar marknadspriser.

EMISSIONSINSATSER

Förutom efterlikviden och återbäringen får medlemmarna ränta på sina investeringar i föreningen. Dessutom får de emissionsinsatser – värdepapper, som de kan sälja till ett pris som bestäms av utbud och efterfrågan. Hälften av emissionsinsatserna delas ut i proportion till hur mycket kapital medlemmen har i föreningen och den andra hälften i proportion till medlemmens omsättning med föreningen. Den förstnämnda halvdelen är oproblematiser, eftersom den är en slags kapitalersättning.

Den andra halvdelen kan däremot diskuteras, eftersom dessa emissionsinsatser kommer från vinster inom de vinstdrivande divisionerna. Det har sålunda ifrågasatts om Lantmännen låter sitt kapital subventionera samhandeln (se Lantbrukets Affärer nr 1, 2022, sidan 32). Medlemmen erhåller ett värde utöver vad divisionerna Lantbruk och Maskin presterar. Därmed får medlemmen ett incitament att öka sin handel. Frågan är om Lantmännen förvanskar marknadssignalen.

När emissionsinsatserna fördelas lika på medlemmarnas samhandel och deras insatskapital, är detta efter ett beslut i föreningen. Fördelningen skulle kunna vara annorlunda, men det principiella resonemanget kvarstår. Är det konkurrensförvrängande att föreningen tar pengar från de vinstdrivande divisionerna för att dela ut emissionsinsatser på basis av medlemmarnas samhandel med föreningen?

KOLLEKTIVT KAPITAL ETT SKYDD

Denna problematik är inte ny, utan den ingår i teoribildningen om kooperativt företagande. Avräkningspriser bestäms av hur föreningen förmår att betala tack vare alla sina resurser, inklusive kapitalet. Överallt i världen och i alla tider har medlemmar i ekonomiska föreningar satt av en del av det årliga överskottet till föreningens kollektiva egenkapital och de har sett till att detta kapital förvaltas väl. Det kollektiva kapitalet bidrar till att skapa värden och dessa förmedlas ut till medlemmarna i form av högre avräkningspriser.

Kooperation är ett resultat av att företagare under bestämda villkor anser sig behöva skydda sina investeringar gentemot övermäktiga motparter. Då måste de bygga upp ett kapital i sin förening. Det kollektiva kapitalet tillhör medlemsgruppen och som ägare får medlemmarna besluta om detta. De avsätter pengar till det kollektiva kapitalet för att föreningen ska kunna utjämna de obalanser som finns på marknaderna för jordbruksråvaror.

AVKASTNING I FORM AV BÄTTRE PRIS

I och med att föreningar låter en del av det värde som deras kapital bidrar med bli betalning för medlemmarnas leveranser kan föreningarna betala ett bättre pris. Det medför att föreningarna får en större volym och därmed åtnjuter stordriftsfördelar. Det värde som medlemmarna får tack vare stordriftens kostnadsbesparingar förutsätts vara större än de avsättningar som medlemmarna gör till det kollektiva kapitalet. Samtidigt är kooperativt företagande positivt för samhällsekonomin, eftersom det leder till att en större volym kommer ut på marknaden och därmed sjunker prisnivån till gagn för hela samhället.

KONKURRENSFÖRDEL

Lantmännen har rimligtvis en konkurrensfördel genom sitt sätt att överföra pengar från de vinstdrivande divisionerna till medlemmarna i deras egenskap av samhandelsparter. Detta är dock inte dubiöst. Så gör alla kooperativa föreningar. Ett exempel är Arla, som har omfattande vidareförädling och försäljning överallt i världen. Alla Arlas förtjänster avspeglas i avräkningspriset. Inte många tycker att Arlas avräkningspris är för högt. Det som är speciellt för Lantmännen är att förädling av spannmålen sker inom andra divisioner än Division Lantbruk och dessa redovisas separat. Därmed framstår skillnaden mellan Lantmännens olika verksamhetsgrenar tydligare än i Arla och flertalet andra föreningar.

Det går inte att skilja mellan det värdeskapande som ett företags kapital åstadkommer och det värdeskapande som företagets handel bidrar med. Emissionsinsatser är en följd av att de båda är sammankopplade och så är det i alla kooperativa föreningar.

Detta gäller också utanför den kooperativa företagssfären. Alla företag har ett kapital och olika resurser, som de försöker förvalta så väl som möjligt och som påverkar deras betalningsförmåga.

Jerker Nilsson,
Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala